

**ЯВОРОВАТА ЛЮБОВНА ЛИРИКА – СИМЕТРИИ
И АСИМЕТРИИ НА ДУШАТА
(Модел на урочна единица)**

Канелия Божинова
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

**YAVOROV'S LOVE POETRY – SYMMETRIES
AND ASYMMETRIES OF THE SOUL
(A Model of a Lesson Unit)**

Kanelia Bozhinova
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

This article examines Yavorov's love poetry as symmetries and asymmetries of the soul. The analogy method is experimented in two classes in the eleventh form. It is examined as a 'megamethod' in the literature teaching, developing logical and imaginative thinking. The analogy is expressed in the symmetrical idea of elating love (the poem „Two Beautiful Eyes“) and in the asymmetry of the dissonances in the love feeling (the poem „A Groan“/ „To Lora“).

Key words: symbolism, analogy, symmetry, asymmetry, method and experiment

Спецификата на литературния урок представя връзката на литературата с литературната история, теория, критика и с изкуствознанието. Структурата на урока по литература обхваща методическа и съдържателна част. Първата е свързана с методическите термини, които подготвят проекта за изпълнение и обмислят предвидимите резултати от дейностите (целите на обучение), съобразени с темата, вида на урока и с най-подходящите методи за реализацията му. Въпрос на професионализъм и творчество е умелото съчетаване на доброто от традицията и новите технологии, за да се получи дори урок спектакъл – полезен и интересен.

За да се представят проявите на аналогията в Яворовата символическа поезия, в Езикова гимназия „Иван Вазов“ – Пловдив, през учебната 2011/2012 година с два единадесети класа се проведе урок за

нови знания на тема: „Яворовата любовна лирика – симетрии и асиметрии на душата“.

Настоящата статия предлага модел на урочна единица, онагледен с две представителни Яворови стихотворения „Две хубави очи“ и „Стон“ („На Лора“). Изложението изследва механизмите за придобиването на знания от учениците в областта на символистичната поезика и на нейните особености в съпоставка с тази на реализма, за ключовите символи в Яворовата поезия, за аналогията като „предмостие“ на символа (по Любомир Левчев – „Поетическото изкуство“) (Левчев 2003: 50) и начини на нейното изразяване чрез симетрии, както и разрушаването ѝ посредством дисонансите в любовното чувство. Също и цели да се развият ученическите умения за интерпретиране на Яворовите лирически текстове, за разпознаване на аналогията, символите, оксимороните, синестезията, както и художествената система на символизма като цяло.

Използват се методите на интерпретацията, съпоставителния анализ и аналогията, а дидактическите средства са лекция, беседа, дискусия, проблемност, асоциативен облак, модулност и нагледни средства.

Съдържателната част на урока обхваща актуализацията, основните урочни ситуации и генералните обобщения.

Основните урочни ситуации са групирани в следната последователност:

I. Аналогията – „предмостие“ на символа.

II. Симетрията в хармоничната любов:

– стихотворението „Две хубави очи“ (стихосбирката „Безсъници“, 1905) – светът на доброто е непобедим, възхвала на абсолютната невинност, „чистата и безплътна илюзия“ (Владимир Василев) (по Атанасов 2001: 239).

III. Асиметрията на дисонансите в любовното чувство:

– стихотворението „Стон“ („На Лора“, 1906, 1913) – посветено на Лора Каравелова (лирическият цикъл „Прозрения“ в стихосбирката „Подир сенките на облаците“) – фаталната среща, любовта смърт.

IV. Яворов – „раздвоен и единен“ (Георгиев 1980: 17), „мраз и кръв“ (Добрев 2000: 301), ангел и демон в „едничка дума“ – добро – зло, „алхимически символизъм“ (Хранова 1999: 3).

Методическият експеримент на тема „Аналогията и поетиката на символизма“ обхваща и въвеждащи, и заключителни анкети върху творчеството на П. Яворов, Д. Дебелянов и Н. Лилиев.

Изводите от входното ниво на единадесетокласниците за изучаването на символистите са следните:

Учениците пренасят проблема за аналогията върху плоскостта на своя житейски опит, което означава, че уроците върху аналогията трябва да се съобразяват с тази особеност на мисленето им. Появяват се тенденции аналогията да се активира чрез музиката, което е много интересно и жанрово присъщо за поезията. При откриване на синестезни образи при Лилив осмокласниците от същото училище, но включени в друга експериментална урочна единица, разчитат в повечето случаи на основните човешки сетива: слух, зрение, равновесие (движение), осезание (допир), обоняние, като слуховите представи, наред с тези за движение, са най-чести. Учениците интуитивно откриват връзката на лириката с музиката, което е и изконна родова черта на изящната словесност. Пораждат се разбирания у средношколците, че логическият път за възприемане на художествения текст трябва да се отграничава от метафоричния. Според съвременния философ Пол Рикьор (Рикьор 1994: 28) за реализма са характерни метафорите на заместването. Според нас „крило бе Чавдар войвода“ е пример за такъв тип метафора, осъществена чрез скрито сравнение. При символизма обаче има метафори на напрежението, където неявните връзки (аналогии между явленията) пораждат безкрайните смисли. Аналозиите декомпозират въпросите и задачите и поетапно подготвят ученическата рецепция към полисемантизма на символа.

Яворов се разглежда като най-сложния и многопластов в семантично отношение поет, формата и съдържанието на стихотворенията му са във виртуозно единство. Някои от съвременниците му не разбират поетичните му символистични послания, но Яворов става още приживе кумир на обществото.

Актуализацията на знанията прави връзка с т. нар. „първи период“ в Яворовото творчество.

Основания за разграничаване на този период дава и самият творец пред Михаил Арнаудов: „След разгрома на Илинденското въстание“ поетът се чувства сякаш с „друга душа“ и драматично, но необратимо минава „моста на декадентството“ Валери Стефанов (Стефанов 2001: 232) представя Яворов с три лица – като **социален поет** (поемата „Градушка“), като **национален поет** („Заточеници“) и като **екзистенциален поет**, търсач на метафизичната истина за човека и света (символистичната му поезия).

Първата урочна ситуация за аналогията като „предмостие“ на символа се подготвя от визуално въведената представа за Яворов чрез портрета, направен от неговата правнучка (по линия на сестра му Екатерина) – Василия Стоилова. Техниката на рисуване е нова и уникална – триизмерна. Портретът е изложен в къщата музей на поета в родния му град Чирпан.

Обсъждат се основните цветове и нюанси при представянето на Яворов. Свързват се с усещанията на учениците.

Уводна към темата на урока е мисълта на д-р **Кръстев** от 1910 г.: **„Копнежът, смъртта, любовта, самото вдъхновение – за тях Яворов има само един образ: изгаряне сред пламъци и дим“** (Хранова: 1999: 5).

Използва се дидактическото средство „асоциативен облак“:

С кой епитет бихте определили Яворов? Свързва се с основните епитети от изявени български литературоведи и поети: драматичния (Светлозар Игов), трагичния (Адриана Дамянова), нощния (Владимир Василев), богобореца (Иван Мешеков), ледено-огнения (Никола Георгиев), алхимика (Албена Хранова), умирация лебед (Теодор Траянов).

По този начин се изтъкват най-характерните черти в облика на поета, открояващите се общи акценти в преценките на Яворовите съвременници и на следходниците.

Тълкува се и рождената дата на автора като символно натоварена – на 1.01.1878 г. Свързва се и с празника на св. Харалампий (по Чирпанско – Харампей – Пейо) – връзка с песенното, духовното начало. Този светец е и покровител на пчеларите и меда – отново аналогия и със сладостта на словото (по Албена Хранова, „Яворов – диалектики и алхимии“) (Хранова 1994: 11).

Поставя се и се обсъжда **основният проблемен въпрос**: Каква е ролята на аналогията при изграждане на символа в поезията на символистите?

„Нещата винаги се изразяват със съответната аналогия от деня, в който бог е създал света като сложно и неделимо цяло“ (Бодлер (1862 г.) – в статията му по повод поставянето на Вагнеровата опера „Танхойзер“ в Париж) (Добрев 2000: 45).

Иван Грозев (по Илиев 1993: 260) в българския символистичен теоретичен кодекс „Блуждаеща естетика“ с възторг споделя, че изпитва „радост да се отгатва, да се доказват аналогии между всички неща“. Основната символистична теза е, че **реалният свят е огледало на индивидуалните представи**.

Поставя се въвеждащият въпрос към учениците: Какво е според Вас аналогията?

Обобщават се отговорите. Според Речника на литературните термини (Богданов 1993: 33) аналогията (от старогръцки) означава сходство, съответствие, което, за разлика от сравнението, където се съпоставят тъждествени явления и прояви, се установява сходство между неявни, подобни или сродни по някой важен признак явления и прояви. Аналогията бива два вида: поетическа – образът на столетника в едноименната ода на Теодор Траянов се свързва с Вазовото творчество, и лите-

ратурнокритическа – типологични сходства между литературни прояви, мотиви и образи през различните епохи и в различните страни (Тартюф – Бай Ганьо).

Първият урочен корпус от нови знания за аналогията – „предмостие“ на символа, се представя с определението на Любомир Левчев в изследването му за теорията на поезията „Поетическо изкуство“. Символът е разгледан като полисемантичен художествен знак. По степен на генерализиране на художествени смисли основните тропи могат да се подредят в следната йерархия:

сравнение – алегория – **аналогия** – метафора – символ

душа **като** пламък, пламък – светлина, **душа – пламък**, пламенна душа, пламък – изгаряне и пречистване, душа – светла и тъмна

Според Добрин Добрев най-честите символи в българската литература са **Балкан, поле, дом, път, буря, мрак, светлина** (Добрев 2000: 301). За Яворовото творчество най-характерни са: **сенките (призраците, виденията)** – неистинското битие – **булото** (воалът на Мая – според източната будистка философия) – те са с най-висока честота в Яворовите текстове. Битието тук и сега се вижда като свят на злото, съмнението, страданието (по Артур Шопенхауер) – **мраз, демон (чудовище), змия, кръв**. На този свят на страсти и зло е противопоставен царственият дух на твореца – символ на орела (поемата „Демон“) – също с висока честота на употреба сред българските символи. При това естетизирането на света на чистия дух и поривът към повдигане на булото на измамата на материалността са демонстрирани и чрез по-честото от другите автори използване на символа **очи**. Светът на идеалното е представен чрез символите **ангел, гълъб, аромат**. Показателно е, че ключовият символ от символния ред на чистотата, невинността и успокоението – бяло – е използван от Яворов най-рядко (2 – 6 пъти). Това може да се обясни с културната традиция да се избягва честата употреба на сакрални думи, съотнесени с пространството на божественото.

Тълкува се смислопораждането на този принцип при изграждане символиката на облаците – най-безплътните, имагинерните образи на тайнственост и вечно движение. Точно подир техните сенки (още понереален и мистичен образ), подир отражението, ехото, отгласа, ефирната въздушна следа, докоснала най-дълбоко субективното, пътува Яворовият лирически човек. Търси огледалото на мечтите, бляновете, стремежите си, въплътени в недокосвани от реалността знаци. Символизмът гради художествения свят на твореца като огромен символен отрязък, използва основно по-безплътните и трансцендентални средновековни аналогии. Втората действителност е в авторовата душевност. При индивидуалистичните художествени направления

се използва огледалният принцип на съответствията и аналозиите между творчеството и природата (света), но пречупени през водещата авторова душевност. Затова може да се говори за двойни аналогии и в Яворовото полярно отношение към света. Двете души в творческата авторова същност – на Ангел и Демон – представят полюсността в човешката същност, добре видима чрез двойните аналогии:

свят – **аналогия** – творец – **аналогия** – авторова душевност
реализъм – модернизъм

Аналогията се изразява чрез симетрия и асиметрия между явленията. В Яворовия творчески свят преобладават дисонансите, терзанията, съмненията, лутанията на душата по пътя към истинското познание. Светъл лъч са част от интимните му стихове, посветени на Мина Тодорова – девойката с двете хубави, лъчезарни очи.

Стихотворението „Две хубави очи“ (стихосбирката „Безсъници“) може да се разглежда като представящо симетрията посредством мотива за хармоничната любов.

Мелодията към текста на песента „Две хубави очи“ в изпълнението на Лили Иванова (албум „Хазарт“ – 1993 година) отваря нова посока във възприятията на учениците.

В своя „Философско-поетически дневник“ (1905) Яворов свидетелства, че е посветил творбата си на Мина Тодорова. Пред издателя си Александър Паскалев пък през 1910 г. споделя, че визирал чистите хубави очи на Нонка Чипева от Анхиало. Дора Габе също намира основания да се счита за вдъхновителка на лирическия шедьовър. Дали магнетизмът на този текст все пак не е в събирателния образ на всички красиви очи на Яворовите музи или на всички лъчисти очи на любимите през погледа на силно влюбения мъж? Винаги в истинската поезия конкретните поводи придобиват общочовешки измерения. Към това насочва и нечленуваното заглавие.

Сравнява се илюстрацията към текста от книгата „Не бой се и ела!“ („Любовта на поета в стихове и писма“) на художничката Ралица Денчева от серията ѝ „Български мадони“ с ученическата представа за хубавите женски очи. Тълкува се изборът на съставителя за илюстрациите на художничката от серията ѝ „Български мадони“. Авторката представя модела си с красиви зелени очи. Ние знаем, че любимите на поета са чернооки.

Аналогията се поражда и като симетрия между явленията. Яворовото стихотворение „Две хубави очи“ е идеален пример за композиционна симетрия, свързваща се с крила на птица – небесно, божествено, духовно, полет, невинност, простор, красота и свобода.

За изясняването на интереса към симетрията се използват и факти от биографията на Яворов¹. Можем да предполагаме, че чувството за пространство, за симетрия и асиметрия се пренася и в духовния свят на виртуоза на словото.

Композицията на стихотворението е определяна от Никола Георгиев като огледална (асиметрична – дясното в огледалото е ляво и обратно). Също има и формата на палиндром (текст, който може да се чете еднакво в двете посоки), антимераболо (стилистична фигура, при която думи от някакъв текст се повтарят в обратен ред), липограма (стихове без звука „р“, който е смятан за неблагозвучен, изразява драматизъм, както е при Яворов, а при Лилиев „л“ изразява нежност, покой, плавност (Богданов 93: 38, 188, 262).

Търсят се ключовите думи в целия текст: страсти, неволи, було, срам, грях. Булото е свързано с неистинския, нежадувания свят. Позицията на лирически аз е молитвена, сакрална, благоговееща пред образа на иконата на любовта. Глаголът „моли“, повторен четири пъти, съдържа и страх, и тревожност, и загриженост за бъдещето на чистата невинност сред земните „страсти и неволи“. Антимераболоичният текст обаче налага победата на красотата над „булото на срам и грях“.

Любимата е представена на недостижим пиедестал – очите ѝ „не искат и не обещават“ – отново с двоен акцент. Няма отговорност на страстната молба от страна на лирически човек. Във втората част на творбата – „не искат и не обещават те“ – се проявява типичната за символистите негация (отрицание) – двойно отричане на диалога, връзката между двамата. Влюбеният мъж вижда в любимите очи душата на дете, музика, лъчи. За Яворов стихотворенията първоначално се появяват като „мелодия“. Чрез музиката като духовно изкуство символистите изразяват най-пълно нравствения си идеал за абсолюта, за съвършената Красота. Неслучайно издигнатият от Верлен призив е „Музиката преди всичко!“. С какво се свързват аналозиите при описанието на Любимата от Яворовото стихотворение? – С ангелско, искрено, възторжено, с извисеност, пречистеност, висша духовност, идеалност, божественост, чистота, непорочност... Музиката носи хармония, успокоение, нежност, плавност... Лъчите – със светлина, сияние... Това е може би най-иконоподобният образ на любимата в българската литература.

---

¹ Юбилейната изложба „Светът на Яворов“ по случай 100-годишнината от смъртта му беше организирана от Регионалния исторически музей в Пловдив през септември 2014 г., на нея бяха представени интересни факти от ученическите оценки на поета в Пловдивската мъжка гимназия. Отличните оценки са по геометрия и история.

Синестезията – характерно символистично изразно средство – слива в едно музиката и лъчите, за да изгради най-ефимерния образ на любовта в българската литература.

Съмнението в непорочността на любовта е мимолетно: „Страсти и неволи / ще хвърлят утре върху тях / булото на срам и грях“.

Съмнението и вярата в непобедимата от земното зло духовна красота са съотнесени с акцент върху твърдата увереност в недостижимата сила на чистотата: „Булото на срам и грях / не ще го хвърлят върху тях / страсти и неволи“.

Коментират се различни мнения на литературни критици по този въпрос:

1. Молитвеният зов към любимата на финала е все побезутешен. Двете хубави очи са все по-студени, „стерилни“ и отдалечени от лирически аз (Стефанов 2001: 273).

2. Светът на хармонията е охраняван от началната и финалната част на творбата. Второто изречение („Булото на срам и грях / не ще го хвърлят върху тях / страсти и неволи“) затвърждава увереността за победата на доброто, светлото, лъчезарното. Симетрията е възстановена. Светът на доброто е непобедим (Добрев 2001: 238).

„Две хубави очи“ е възхвала на абсолютната и безстрастната невинност, която вълнува, но е неподвластна на суетата на битието. Любовта към Мина наистина е „чиста и безплътна илюзия“ (Владимир Василев).

Другата страна на любовта (стихотворението „Сенки“ от сборника „Не бой се и ела!“) се внушава чрез асиметрията – дисонансите на любовното чувство – разминаване, неосъщественият диалог между мъжа и жената.

Другата любовна драматична творба – „Стон“ („На Лора“), се представя с фотография (запечатваща реалните изживявания) от август 1906 г., която представя разходката до Драгалевския манастир, където Яворов среща Лора Каравелова. Първите младежки интимни трепети на Яворов са весели и закачливи. Любовта към Мина Тодорова е платонична, неземна и серафична, докато отношението към Лора се свързва с истинска драма и с красотата на силните, но изпепеляващи чувства. Тази изгаряща любов е представена от документални снимки и писма между двамата. Стихотворението „Стон“ („На Лора“) от лирическият цикъл „Прозрения“ представя фаталната среща, любовта смърт и безсмъртие. Няколко дни, преди да се самоубие, Яворов посвещава на Лора книгата си „Подир сенките на облаците“ и решително се отправя подир Сянката ѝ.

Началните възприятия на този драматичен текст се дообогатяват с мелодията към текста на песента „Душата ми е стон“ („На Лора“) в изпълнение на Георги Христов (албум „Milenium“, 2000 г.).

Яворовото стихотворение „Стон“ е построено на принципа на асиметрията. Дори и формата на творбата при виртуоза поет внушава драматизъм. В сравнение със стихотворението „Две хубави очи“, където симетрията би могла да се визуализира като птица с разперени криле, то композицията на „Стон“ наподобява фигурите на две отлетели птици, пясъчен часовник (неумолимо изтичащото време).

Смяната на заглавието на текста винаги е значеща. Първоначално стихотворението е озаглавено „Стон“ (1906) – посветено е на първата среща между Яворов и Лора, на една внезапно пламваща, плашеща любов с изпитания и сблъсък на две горди, силни натури. След седем години, т.е. след трагичното ѝ самоубийство, лирическият текст се изпълва с ново съдържание на тази силна любов, която може да пожелае сливане в Отвъдното – „На Лора“ (1913). Първото впечатление на лирическият герой от загадъчната красавица с тъжните очи е болка, възторг и стон на непостижимо щастие едновременно по „плът и призрак лек“. Второто заглавие се свързва с истинска, дълбока, осъзната любов, с неистова болка от загубата, с увековечаване на спомена. Авторската антология (1914 г.) е посветена на една постигната земна любов: „Мила Лора! На твоята светла душа, устремен към тебе, духът ми посвещава своите изповеди. Пейо“.

В сборника „Имена на любовта – от Ана до Яна“, съставен от Пламен Дойнов и Йордан Ефтимов, сред любимите за Яворов женски имена се открояват Калиопа и Лора – представителни, красиви, тайнствени и екзотични като неуволимата вечна мечта.

За снимката при Драгалевския манастир даже и Мина Тодорова пише до любимия си Яворов: „седнал си до една хубава мома“. Втората съдбовна среща между поета и Лора е на гроба на Мина. Платоничният любовен идеал, свързан с девойката с лъчистите очи, се реализира чрез страстното фатално чувство между Яворов и Лора.

Стихотворението „На Лора“ визира най-драматичния образ на любовта. Едва отронващ се стон, вопъл, който се доближава до крясък от прорязваща болка, пронизала сърцето. Позицията на лирическият герой е почти като в „Две хубави очи“ – той зове любовта. В любимите очи – „душата на дете“ – се оглежда молитвен жест, слял музиката с лъчите. Тези ангелски очи „не искат и не обещават“. Докато само след година лирическата ситуация се обема с видения за плът. Оксиморонните образи на недостижимата любов: „учудено засмяна жизнерадост / на неведение и алчна младост: на знойна плът и призрак лек“ обясняват и отсъствието на ефирната райска музика в текста. Си-

нестезията в тази творба е между сиянието на любимата и мъчителния стон на душата. Драматизмът се проявява и в неосъществимия диалог между лирическият човек и жената.

В стихотворението „Две хубави очи“ въпреки все по-отдалечаващата се безответна любима светът на хармонията се възстановява в чистата душа „на дете“, докато в „Стон“ и на композиционно ниво се усеща асиметрия, внушаваща дисонансите в любовното чувство. Драматизмът е по-силен, защото вече в душата на лирическият човек се е загнездила завинаги стрелата на раздвоението между „плът и призрак лек“. Асиметрията се подчертава семантично и чрез рефренните повторения в „Стон“, за разлика от огледалните антимаболични фигури от „Две хубави очи“. В стихотворението, посветено на Лора, началните повторения са на различни позиции в текста. Сложният причинно-следствен съюз „защото“ рамкира началото и края. В началото е отговор за причините за стенещата душа, на финала – за далечността и почти невъзможността за перспективата пред тази любов.

Драматичната любов между поета „магьосник“ (наречен така в писмата му от Лора) и красивата интелигентна жена е неутолим копнеж по непостижимостта на истинското хармонично чувство.

Думите „душа“ и „дух“ са ключови в Яворовото творчество, но са изпълнени с различен смисъл. Думата „дух“ се среща във философските му стихове. Свързва се с разума, с аполоновското начало – „духът на възжелението“ (желанието), стихотворението „Родина“ („не съм ли отровителния дух на словото“), поемата „Демон“ („а лед ще бъде твоя дух“, „с ноктите на орел / пронизал тая плът, / ще досегна твоя дух“), стихотворението „Песента на човека“ („един и същ на битието с урагана, / аз шеметно се нося, дух из океана“). Душата представя женската, интуитивната, емоционалната човешка същност. В любовната Яворова поезия душата изразява копнежа по нежност, близост, единение, жажда за взаимност.

Допирните точки между състоянията „стон“ и „зов“ са неистовото желание за бликаща любов. Това мъчително-сладко усещане (стон – зов) образува въздействащ оксиморонен образ. Посредством него се представят полюсните чувства на лирическите герои, люшкащи се между ада и рая:

**птица устрелена
на смърт [...] ранена
от любов**

Стрелите на закачливия римски бог на любовта Амур предизвикват сладка болка, докато в това стихотворение любовта (живот) се свързва със смърт, води до край (трагично и житейско пророчество за поета). Възходящата градация представя етапите на драматичната

любов, свързани с нарастващата болка. В стихотворението шедьовър на Яворов „Две хубави очи“ лирическият човек моли, застанал е като пред икона в храм (свято, свещено, идеално, недостижимо пространство). В творбата „Стон“ състоянието е „ад и мъка“, което е смислова аналогия на стон – зов. Реторичният въпрос „Кажете ми що значат среща и разлъка?“ внушава аналогично усещане с оксиморонното чувство **стон – зов**. Оксиморонната фигура **„среща – разлъка“** е под общ знаменател с многообемната неистова любов-мъка. Традиционните светли и възторжени чувства при срещата с любим човек (още повече за първо вълнуващо запознанство) в тази ситуация са обобщени под цялостното усещане за любов, ад и мъка.

Оксиморонът, който е типична фигура за Яворов („миражите са близо, – пътя е далек“), съчетава вечното противоборство в душата му „между Ангела и Демона“. Измамните мечти са лесно постижими, но истинското им реализиране се губи в безкрая.

Асиметрията на неосъществената надежда за сливане е представена на различни нива в стихотворенията „Сенки“ (посветено на Дора Габе) и „Стон“. В „Две хубави очи“ и „Ще бъдеш в бяло“ за кратко е нарисувана началната хармония на любовта единение, но светът на злото е победен, даже разрушен в мечтите (изразено чрез бъдещето време). Дори и да „не искат и не обещават нищо“ двете „хубави очи“, музиката и лъчите рамкират охранително света на възможната и най-чиста вяра и надежда за свършена любов.

Аналогиите, с които е представена любимата в стихотворението „Стон“: („учудено засмяна жизнерадост / на неведение и алчна младост, / на знойна плът и призрак лек“), създават един отново дуалистичен образ между невинността и страстта. Невъзможната хармония в любовното чувство за лирическите персонажи е внушена чрез оксимороните: **засмяна-алчна (младост), плът-призрак**.

В първата строфа душата стене и зове – „на смърт ранена от любов“, изпитва „ад и мъка“ и „в мъката любов“. Възходящата градация се наблюдава и вътрестихово при повторно разгърнатия рефрен: „Душата ми е стон. Душата ми е зов“. Тя също е едно от средствата за разрушената симетрия на хармонията на душата. Дисонансите на любовния трепет също се представят чрез аналогии, създаващи асиметрия.

На второто уточняване: „миражите са близо, – пътя е далек“, пак (за втори път) с причинно-следствен съюз „защото“ – нехаресван за изящния поетически стил, но използван от словесния виртуоз Яворов, се подчертава важният смисъл: „защото тя стои в сияние пред мене, / стои, ала не чуе кой зове и стене, – / тя – **плът и призрак лек!**...“. Отново се появява мотивът за неосъществения диалог между мъжа и жената. Чуването е по-силно от допира, защото е свързано с човешка-

та душевност. След финалния оксиморон следват възклицание и многогочие (последното е обикнат Яворов похват), което издава незавършеност, отворен финал, многоаспектност. Надделява призрачното. Въпреки сиянието. Образът на любимата е още по-нереален, мистичен, имагинерен и недостижим от земните страсти.

Симетрична е представата за хармоничната любов в „Две хубави очи“, защото финалът е „душата на дете“ – най-чиста и бездънна в своята светлина, музика и лъчистост. От трансценденталното преградата пада пред материалното с победа на духовното.

Любовните дисонанси са представени чрез аналогии, внушаващи разрушаване на симетричните представи на хармоничните чувства. Въпреки огромното желание, „жажда и притома“ („Сенки“), „стон и зов“ („Стон“) от страна на лирическия аз, срещата, любовта, сливането между мъжа и жената са недостижими в преобладаващите Яворови нагласи. Не е възможна оптимистичната победа на света на доброто и хармонията, затова „сянката на мъжа и сянката на жената“ няма да се чуят (отново този най-важен комуникационен жест), достигащ едновременно до сетивно-емоционалното и разсъдъчно-логичното познание.

Лекият „призрак“ се свързва с булото за символистите, изразяващо привидностите, под които се крият същностите. Като сияние, видение отлита мечтата за единство. Симетрията не може да бъде постигната, защото основното усещане, спомен за любимата добива нереални очертания – „плът и призрак лек“, „не чуе“...

Заглавието на сборника за любовта на поета в стихове и писма – „Не бой се и ела!“, поражда представа за неосъществимата хармония в любовното чувство, за съмненията, терзанията, възторзите на две души, които много трудно достигат мига на блаженото духовно сливане. Стихотворението „Не бой се и ела!“ е посветено на Мина – 1906 г., от цикъла „Писма. Денят на самолюбжата“. Показателен е паратекстът – мотото под заглавието – горчивото Яворово съмнение не го напуска и при най-светлите му чувства. Тази творба обобщава всички любовни авторови полети между духа и плътта, издава желание за споделени силни чувства, страстна молба, чиста молитва, зов, стон, вопъл, надежда и вяра любимата да не се плаши, за да се стигне до единението на любовния празник.

За обобщаване на симетричните и асиметричните представи за любовта се тълкува песента на рок група „Сигнал“ „Вечен кръстопът“ („Мина и Лора“) от албума „Вечен кръстопът“ (1979, текст – Орлин Орлинов), с финалната тринадесета песен, озаглавила и целия музикален проект. Интересна е съвременната интерпретация през Яворовия поглед за двете различни любви в живота му – светла и неизживяна, реална и болезнена: „Мина, Мина – аз без теб не мога, / Лора,

Лора – дъщеря на Дявола и Бога... / ... живее в мен душата на Мина, / не умира душата на Лора... / Мина, Мина – обич несподелена, / Лора, Лора – жажда неутолена, / Мина, Мина – шепот в нощи теменужни, / Лора, Лора – криле от огън са ми нужни... / Не да живея. Искам да горя / и в твоята прегръдка да умра. / В плен на спомена / един красив за Мина / върху кладата на Лора да загина“.

Аналогиите изразяват симетрии и асиметрии, затвърждават представата за Яворовия образ като за „раздвоен и единен“ (Никола Георгиев) – лутащ се постоянно между земното и небесното, но непротиворечив в силата на драматизма на чувствата си.

При тълкуването на евристични задачи аналогията може да се използва като „мегаметод“, тъй като тя обединява образното и логическото мислене. В естетиката обаче тя се основава на метафората. Аналогията е в порядъка на функционалната верига: сравнение – **аналогия** – метафора – символ.

Този начин на мислене в училище би направил изучаването на литературните понятия функционално, а не формално. Така понятията в литературата ще бъдат по-тясно свързани със съответното литературно направление – романтизъм, реализъм, символизъм, експресионизъм и т. н. Понастоящем учениците се приучват само да ги откриват в творбата, а не да ги осъзнават като специфични за дадено литературно направление: например за символизма – аналогията, за предметната поезия на Атанас Далчев – сравнението.

Темата за аналогията е изключително актуална за литературното образование, и то по начина на осъществяване на връзката между образното и логическото мислене. Старото методическо правило, че художественият текст не може да се сведе до логичното, но може да се преведе на езика на логиката, има много противници, тъй като за многозначния образ се търсеха еднозначни решения. Идеята за аналогията като „мегаметод“ е работеща, защото чрез нея не се отказваме от две характеристики, определящи индивидуалното ученическо развитие – спонтанността и въображението. Чрез аналогията също се постига и хармонична връзка между устната и писмената реч.

Изучаването на символизма се активира в учебното съдържание в последните двадесет години и по навик в училище се преподават символистичните текстове по модела на романтизма и реализма – чрез открояване на мотиви, без да се акцентира върху аналогията като същностна за поетиката на символизма. По същия начин се работи и при експресионизма, където би следвало водещата читателска нагласа да е свързана с асоциацията.

ЛИТЕРАТУРА

- Атанасов, Добрев 2001:** Атанасов, В., Добрев, Д. *Учебник по литература за 11. клас*. София: Кръгзор, 2001.
- Богданов 1993:** Богданов, И. *Речник на литературните термини*. София: Петър Берон, 1993.
- Георгиев 1980:** Георгиев, Н. *Раздвоеният и единният Яворов. // Яворов – раздвоеният и единният*. София: Наука и изкуство, 1980.
- Добрев 2000:** Добрев, Д. *Символи в творчеството на българските символисти*. София: Сиела, 2000.
- Дойнов, Ефтимов 2008:** Дойнов, П., Ефтимов, Й. *Имена на любовта – от Ана до Яна*. София: Ню Медиа Груп, 2008.
- Игов 1991:** Игов, С. *История на българската литература – 1878 – 1944*. София: БАН, 1991.
- Илиев 1993:** Илиев, С. *Блуждаеща естетика*. София: БАН, 1993.
- Левчев 2003:** Левчев, Л. *Поетическо изкуство*. София: Труд, 2003.
- Рикьор 1994:** Рикьор, П. *Живата метефора*. София: Касталия, 1994.
- Стефанов, Панов 2001:** Стефанов, В., Панов, А. *Учебник по литература за 11. клас*. София: Анубис, 2001.
- Тотев 2012:** Тотев, П. *Не бой се и ела! П. Кр. Яворов. Любовта на поета в стихове и писма*. София: Персей, 2012.
- Траянов 2001:** Траянов, Т. *Български балади*. София: Захарий Стоянов, 2001.
- Хранова 1999:** Хранова, А. *Яворов – диалектики и алхимии*. Пловдив: Жанет-45, 1999.
- Яворов 1992:** Яворов, П. *Подир сенките на облаците*. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 1992.